

Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi: Türkçeye uyarlama çalışması

Emine ÖZMETE¹

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinin geçerlilik ve güvenilirlik bakımından incelenerek Türkçe uyarlamasının yapılması amacı ile yürütülmüştür. **Yöntem:** Çalışmanın örneklemini Türkiye'nin farklı illerinde kendi evinde veya çocukları ile birlikte yaşayan, araştırmaya katılmaya gönüllü olan 60 ve daha büyük yaşta 465 kadın ve erkek oluşturmaktadır. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinde 15 madde vardır. Ölçeğin güvenilirliğini değerlendirmek için madde-toplam puan korelasyonu kullanılmış ve iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin Türkiye için kuramsal bilgisinin sınanması ve doğrulanması amacıyla yapı geçerliliği için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. **Sonuç:** Bu çalışmada Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi özgün ölçekte olduğu gibi üç faktörlü bir yapı göstermiştir. İç tutarlılık katsayısı 0.814 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınan puanın yükselmesi potansiyel yaşlı istismarı riskinin arttığı anlamına gelmektedir. **Tartışma:** Sonuçlar Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi Türkçe formunun, yaşlıların istismara maruz kalma durumlarının belirlenmesi veya erken tanısı için ve başka araştırmalarda geçerli ve güvenilir bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasının benzer yaşlardaki farklı özelliklere sahip gruplarda uygulanması ve yaygınlik çalışmalarında kullanılması önerilebilir. (*Anadolu Psikiyatri Derg* 2016; 17(Ek.1):45-52)

Anahtar sözcükler: Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi, geçerlilik, güvenilirlik

The Hwalek-Sengstock Elder Abuse Screening Test: the adaptation study into Turkish

ABSTRACT

Objective: This study is undertaken to adapt The Hwalek-Sengstock Elder Abuse Screening Test to Turkish. **Methods:** The sample of the study is composed of 465 volunteered women and men (60+ years) who live alone in their home or with their children across Turkey. Hwalek-Sengstock Elder Abuse Test has 15 items. Total point correlation and inner consistency coefficient (KR 20) are calculated for reliability of the scale. Confirmatory factor analysis is performed to test the theoretical suitability and validity for Turkish context. **Results:** In this study, The Hwalek-Sengstock Elder Abuse Screening Test has three factors construction as original scale. Inner consistency coefficient was found as 0.814. The highness of the score points indicates a potential increase in the risk of elder abuse. **Conclusion:** These results show that the Turkish version of The Hwalek-Sengstock Elder Abuse Screening Test may be used as a valid and reliable tool in determining elderly abuse and also for purposes of early diagnosis and in other relevant research. It might be recommended that exploring the validity and reliability of the scale is repeated in different groups of subjects of similar ages and that the scale is used in prevalence studies. (*Anatolian Journal of Psychiatry* 2016; 17(Suppl.1):45-52)

Keywords: The Hwalek-Sengstock Elder Abuse Screening Test, validity, reliability

¹ Prof. Dr., Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara

Yazışma adresi / Correspondence address:

Prof. Dr. Emine ÖZMETE, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara, Türkiye

E-mail: eozmete@yahoo.com

Geliş tarihi: 04.09.2015, Kabul tarihi: 20.12.2015, doi: 10.5455/apd.200727

GİRİŞ

Yaşlı istismarı, terk etmeyi ve ihmali; fiziksel, duygusal veya ruhsal, finansal/materyal istismar türlerini kapsayan çok boyutlu bir kavramdır.¹ Yaşlı istismarı, bakım verenler veya güven ilişkisi oluşması gereken diğer bireyler tarafından yaşlıya zarar veren davranışlarda bulunulması; ciddi zarar riski yaratılması veya bakım verenin yaşlının temel gereksinmelerini karşılamada, onu zarardan korumada yetersiz kalması ve başarısızlığıdır.² Yaşlı istismarı, yaşlı bireye fiziksel, duygusal veya ruhsal yönden kötü davranmak, zarar vermek ve acı çektirmektir. İhmal ise, yaşlının sosyal, fiziksel, duygusal gereksinmelerini karşılamada bilinçli veya bilinçsiz yetersizliktir. Yineleyici yara veya yaralanmalar, açıklanamayan kilo kayıpları gibi tıbbi olarak açıklaması güç olan birçok bulgu yaşlı istismarının belirleyicisi olabilmektedir. Uluslararası Yaşlı İstismarının Önlenmesi Kurulu, Dünya Sağlık Örgütü, Toronto Üniversitesi ve Ryerson Üniversitesi'nin açıklamış olduğu yaşlı istismarını küresel olarak önlemeye ilişkin Toronto Deklarasyonu'nda, yaşlı istismarı 'Güven beklentisi olan herhangi bir ilişkide yaşlıya zarar veren veya strese neden olan bir veya yineleyen uygun olmayan davranışlarda bulunulmasıdır.' şeklinde tanımlanmıştır.³

Son yıllarda kadın, çocuk ve engellilere yönelik şiddetle mücadele sıkça gündeme gelirken; yaşlı istismarı ile ilgili çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bunun en önemli nedenleri arasında istismar olgusunun, mağdur ve istismarı uygulayan arasında saklı kalması ve genellikle tanımlayıcı ölçme araçlarının yetersizliği vardır. Yaşlı istismarı olgularında mağdurun yaşadıklarını 'gizleme/açığa vurma' sorunu yaşanabilmektedir. Yaşlı istismarının saklanması kolay, dile getirilmesi zordur.⁴ Yaşlı ihmal ve istismarında birçok nedenle olgunun ve problemin saptanmasında güçlükler yaşanmaktadır. Ailenin kutsal sayılarak aile içi ilişkilere karışmamak, yaşlının toplumdaki izole edilerek ev içinde kalması ve başkaları ile iletişim kur(a)maması, yaşlı bireyin ihmal veya istismarı problem olarak algılama düzeyi ve ailesini bu konuda ihbar etmeye istekli olmaması, toplumun yaşlı ihmal ve istismarı konusundaki farkındalığının yetersiz olması, yaşlı ile çalışan profesyonel meslek gruplarının istihdamının yetersiz olması bu nedenler arasında sayılabilir.²

ABD'de yaşlıların yaklaşık %3'ünün,⁵ Avustralya'da %4'ünün⁶ ve Danimarka'da %6'sının⁷ istismar çeşitlerinden birine maruz kaldığı tahmin edilmektedir. Avustralya'da 70-75 yaşları arasındaki 12 binin üzerindeki kadında ruhsal istismara

uğrayarak incinme oranı %1-6, zorlayıcı davranışlar ile fiziksel istismara maruz kalma oranı %1-4 arasında tahmin edilmektedir.⁸ Dünya Sağlık Örgütü'nün Haziran 2011 tarihinde yayınladığı Avrupa Bölgesi'nde yaşlı ihmal istismarını içeren raporun sonuçları ürkütücü düzeydedir. Bu rapora göre, her yıl Avrupa Bölgesi'nde dört milyon yaşlı fiziksel istismara uğramaktadır. Bunun yanı sıra duygusal (aşağılama, tehdit etme: 29 milyon yaşlı), ekonomik (dolandırılma, parasının elinden alınması: altı milyon) ve cinsel (cinsel taciz, sarkıntılık pornografi: bir milyon) istismara uğrama sayıları da oldukça yüksek görünmektedir. Bunamalı ve engelli yaşlılar daha çok istismara uğramaktadırlar. Bu durum yaşlının daha da bağımlı duruma gelmesi ile sonuçlanmaktadır.⁴ Araştırmalar yaşlı istismarı riskini artıran etkenleri açıklamışlardır. Goodrich,⁹ yaşlı istismarına ilişkin risk etkenlerini farklı boyutlarda tanımlamıştır: Mağdur yaşlı bireye ilişkin etkenler (yaş, cinsiyet, fiziksel sağlık, duygusal sağlık); istismar uygulayana ilişkin etkenler (fiziksel ve işlevsel sınırlılıklar, bakım verme becerilerinin ve bilgisinin sınırlılığı, alkol veya madde kullanımı, ruhsal sağlık sorunları, duygusal veya finansal bağıllık, kronik yorgunluk); çevresel etkenler (sağlık ihlalleri, mağdurun evinin yapısal özellikleri, evin yeri, evin bakıma uygun olmaması); şimdiki ve geçmişteki istismar etkenleri (istismar sürecinin öyküsü, istismarın yoğunluğu ve artışı) olarak sıralamıştır.

Oh ve arkadaşlarının¹⁰ 15.230 kişi ile Kore'de yaptıkları çalışmada, yaşlı bireylerin %75-80 oranında yaşlının oğulları veya gelinleri tarafından istismar edildiği, duygusal istismarın en yüksek oranda olduğu, fiziksel istismarın ise en düşük oranda görüldüğü saptanmıştır. Çocukların cinsiyetleri arasında istismar etme açısından bir farklılık bulunmamıştır. Keskinliği ve arkadaşları¹¹ yaşlıların %1.5'inin fiziksel, %2.5'inin finansal istismara uğradıklarını, %3.5'inde kesin ihmal bulgusunun, %28.9'unda olası ihmal bulgularının olduğunu saptamışlardır.¹² Yaşlı istismarı yaşlının yaşamını doğrudan etkileyen bir süreçtir. Bu konudaki en önemli kanıtlar yaşlının sağlığı ile ilgili çıktılara yansımaktadır. Yüksek ölüm riski, günlük yaşam etkinliklerindeki performansın düşmesi ve bağımlılığın artması, bunama ve depresyon riskinin yükselmesi, baş ağrısı, sindirim sistemi bozuklukları, yorgunluk ve kaygı düzeyinin yükselmesi yaşlı istismarının kanıtları arasındadır.¹³

Sağlık ve teknoloji alanındaki gelişmeler doğumda ve 60 yaşında beklenen yaşam süresini uzatmakta; hem dünyada, hem de Türkiye'de yaşlı nüfus artmaktadır. Türkiye'de yaşlı nüfus oranı

%8'dir. 2014 yılının verilerine göre, Türkiye'de 60 ve daha büyük yaşta 9.063.677 kişi; 65 ve daha büyük yaşta 6.192.962 kişi yaşamaktadır. 'Yaşlıların yaşlısı/ileri yaş' olarak tanımlanan 80 ve daha büyük yaşta olanlar 1.315.845 kişidir. Türkiye'de ortalama yaş 30.7'dir. Doğumda beklenen ortalama yaşam süresi 76.3 yıl olup bu süre erkekler için 73.7, kadınlar için 79.4 yıldır. Atmış beş yaşına ulaşan bir bireyin yaşaması beklenen ömür 16.7 yıl olarak belirlenmiştir. Seksen yaşına ulaşmış kadınlar için beklenen ortalama yaşam süresi 8.2 yıl iken, erkekler için beklenen yaşam süresi 6.5 yıldır.¹⁴ Yaşlı nüfusun artması ile birlikte yaşlılara yönelik bakım ve sağlık hizmetlerinin planlanması ve geliştirilmesi gereksiniminin arttığı/artacağı, istismar mağduru yaşlı bireylerin sayısının yükseleceği beklenmektedir. Bu nedenle sosyal, kültürel, ekonomik, duygusal, ruhsal ve fiziksel boyutları ile bireyi, aileyi ve toplumu etkileyen ve genellikle aile içinde gizli kalan yaşlı istismarı olgusunun açığa

çıkartılması konusunda yaşlılar ile çalışan profesyonellerin önemli sorumlulukları vardır. Bu noktada profesyonellerin yaşlı istismarını tanımlamaları için uygulamada kullanabilecekleri ölçme araçlarına gereksinimleri vardır. Günümüze değin yaşlı istismarı konusunda geliştirilen ve kullanılan ilk ölçme araçlarından biri Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testidir.¹⁵ Yaşlılar için Kısa İstismar Tarama Testi,¹⁶ Bakım Veren İstismar Tarama Testi,¹⁷ İstismarın Belirleyicilerini Tarama Testi,¹⁸ Yaşlı Değerlendirme Aracı,¹⁹ Savunmasızlık için İstismar Tarama Ölçeği⁸ gibi ölçme araçları yaşlı istismarı konusunda en çok bilinen ölçme araçlarıdır. Bu ölçme araçlarına ilişkin bilgiler Çizelge 1'de verilmiştir.

Bu araştırma yaşlı istismarını belirlemek üzere Türkçeye geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı kazandırılması amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi Türkçeye uyarlanmıştır.

Çizelge 1. Yaşlı istismarını ölçme araçları

İsim	Kaynak	Ölçek/alt ölçekler	Uygulama	Psikometrik özellikler
Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi (Hwalek-Sengstock Elder Abuse Screening Test)	Hwalek ve Sengstock, 1986	Doğrudan istismar, incinebilirlik ve durumsal karakteristikleri ölçen 15 madde vardır.	Görüşme veya bireysel raporlar	Yapı geçerliliği yapılmıştır. Güvenilirlik analizine ilişkin bilgi yoktur.
Yaşlılar İçin Kısa İstismar Tarama Testi (Brief Abuse Screen for the Elderly-BASE)	Reis ve ark., 1993	Fiziksel, ruhsal ve finansal istismar ile ihmal değerlendiren 5 madde vardır.	Eğitilmiş profesyoneller tarafından uygulanır.	Geçerli bir araçtır. Güvenilirlik rapor edilmemiştir.
Bakım Veren İstismar Tarama Testi (Caregiver Abuse Screen-CASE)	Reis ve Nahmiash, 1995	Fiziksel ve ruhsal istismar ve ihmal değerlendiren 8 madde vardır. Bakım verenlerin istismar eğilimini tanımlamak için kullanılır.	Bakım verenlere uygulanır.	Yapı geçerliliği yapılmıştır. Alfa=0.71
İstismarın Belirleyicilerini Tarama Testi (Indicators of Abuse (IOA) Screen)	Reis ve Nahmiash, 1998	Bakım verenin bireylerarası sorunlarını, bakım alanın sosyal desteğini ve geçmiş istismar deneyimini belirlemek için 29 madde vardır.	Eğitilmiş profesyoneller tarafından uygulanır.	Yapı geçerliliği yapılmıştır. Alfa=0.91
Yaşlı Değerlendirme Aracı (Elder Assessment Instrument-EAI)	Fulmer ve ark., 2000	Genel, fiziksel, sosyal, tıbbi değerlendirme, bağımsızlık düzeyini belirlemek için 42 madde vardır.	Profesyoneller tarafından uygulanır.	İçerik geçerliliği yapılmıştır. Duyarlılık %71 Özgüllük %93 Alfa=0.84
Savunmasızlık İçin İstismar Tarama Ölçeği (Vulnerability to Abuse Screening Scale-VASS)	Schofield ve ark., 2002	Bağımlılık, keyifsizlik, savunmasızlık ve zorlamayı belirlemek için 12 madde vardır (Bu ölçeğin 10 maddesi Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinden alınmıştır)	Bireysel rapor	Yapı geçerliliği yapılmıştır.

YÖNTEM

Çalışma grubu

Bu araştırmada amaca yönelik örnekleme seçimi yapılmıştır. Amaca uygun olarak tanımlanan örneklem, Türkiye'nin farklı illerinde kendi evlerinde veya çocukları ile birlikte yaşayan 60 ve daha büyük yaşta kadınlardan ve erkeklerden oluşmaktadır. Araştırmaya katılım gönüllülük temeline dayalı olmuştur. Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Burdur, Trabzon, Batman, Diyarbakır illerinde 222 kadın, 243 erkek olmak üzere toplam 465 yaşlı ile görüşülmüştür. Çalışmaya katılanların ortalama yaşı 71.47 ± 7.4 olup, 75 yaş ve daha küçük yaşta olanların oranı %69.2, 75 yaşından büyük olanların oranı %30.8 olarak belirlenmiştir. Yaşlıların %43.4'ü ilköğretim mezundur, %21.5'i okuryazar değildir. Okuryazar oldukları halde bir okuldan mezun olmayanların oranı %17.8'dir. Kadınların %85.5'inin ev kadını olduğu, erkeklerin daha çok işçi (%38.3), çiftçi (18.1) ve esnaf (19.3) olarak çalıştıkları belirlenmiştir. Profesyonel meslek sahibi olan yaşlıların oranı düşüktür (%3.6). Yaşlıların %61.9'u evli olup %32.5'i eşini kaybetmiştir.

Etik konular

İlk olarak testi geliştiren M. Hwalek'ten testin kullanılması konusunda, daha sonra araştırma yöntem ve tasarımı ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Etik Kurulu'ndan izin alınmıştır. Çalışmanın başında görüşme yapılacak bireylere araştırmanın kısaca amacı, araştırma süreci, elde edilen bilgilerin gizli kalacağı ve başka yerde kullanılmayacağı, araştırmaya katılmanın gönüllülük temeline dayandığı, görüşmenin herhangi bir noktasında istedikleri durumda sonlandırabilecekleri açıklanarak katılımcıların onamları alınmıştır.

Veri toplama aracı

M. Hwalek ve M. Sengstock, Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testini yapılandırırken, ABD ve Kanada'da yaşlı istismarına ilişkin tutanakları inceleyerek istismar belirleyicilerini tanımlayan ve gerçek belirtileri ortaya koyan 1000 maddelik bir havuz oluşturmuşlardır. Bu havuzdan bir tarama testi elde etmek için madde ayırt edici analiz tekniklerini kullanarak, 15 maddeden ve üç kavramsal kategoriden (faktör) oluşan ölçeği geliştirmişlerdir. Bu üç faktör i) kişisel hakların ihlali ve doğrudan istismar, ii) savunmasız olan yaşlıların özellikleri, iii) potansiyel istismar durumunun belirlenmesi olarak ortaya çıkmıştır. Testten alınabilecek en yüksek puan 15, en düşük puan 0 olup puanın yüksel-

mesi istismar riskinin arttığı anlamına gelmektedir. Hwalek ve Sengstock testten alınan 3 ve üzerindeki puanların istismarın olduğu şeklinde yorumlanması gerektiğini belirtmişlerdir.²⁰

Dil geçerliliği

Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinin dil geçerliliğini belirlemek amacıyla aşağıdaki işlemler yapılmıştır. Ölçeğin İngilizce sürümünde yer alan maddeler üç akademisyen, bir ölçme ve değerlendirme ve İngilizce öğretmenliği bölümünde üç uzman tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Bu çeviriler bir araya getirilerek ortak yönleri aranmış ve farklılık gösteren anlatımlar, çeviri yapan kişiler ile görüşülerek ortak bir cümle haline getirilmiştir. Bu Türkçe form, öncekinden farklı beş kişi tarafından yeniden İngilizceye çevrilmiştir. Özgün testle yeniden İngilizceye çevrilmiş hali uzman ve akademisyenlere inceltirilerek, ikisi arasında farklılığın olmadığı yönünde ortak görüşe varılmıştır. Aşamalı olarak Türkçeye çevirisi tamamlanan formun bu şeklinin dil ve anlaşılabilirliğini test etmek amacı ile katılımcılardan 10 kişiye uygulanmıştır. Geribildirimler doğrultusunda teste son şekli verilerek uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

Verilerin analizi

Uygulama sonrasında katılımcıların tepki örüntüsü kontrol edilerek, analizler 465 adayın verisi üzerinde yapılmıştır. Bu çalışmada ordinal veriler için kullanımı önerilen tetrakorik korelasyon matrisi üzerinden açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Analizlerin yapılmasında FACTOR programı kullanılmıştır. AFA, bilinmeyen gizil değişkenlerle gözlenen değişkenler arasındaki bağlantıyı ortaya koymaya çalışan bir analizdir. AFA için verilerin uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Sphericity testi ile değerlendirilmiştir. KMO değeri 0.89 olarak hesaplanmış ve Barlett Sphericity testi anlamlı bulunmuştur. Bu sonuçlar veri setinin analiz için uygun olduğunu göstermektedir. AFA sonuçlarına göre özgün testte bulunan bir madde testten çıkarılmış, teste yer alan 14 madde 3 alt faktöre dağılmıştır. AFA sonuçları testin toplam varyansının %67'sini açıkladığını göstermektedir. Test maddelerinin faktör yük değerlerinin 0.30'un üzerinde olduğu belirlenmiştir. Maddelerin özgün ölçekte yer aldığı boyutlar üzerinde 3 faktörlü yapı için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Doğrulayıcı faktör analizi (DFA), daha önceden tanımlanmış ve sınırlandırılmış bir yapının, bir model olarak doğrulanıp doğrulanmadığının test edildiği bir analizdir. Bu açıdan DFA, kuramsal bilginin sınanması ve/veya doğrulanması amacı

ile kullanılmaktadır. Ayrıca belirli bir kuramsal temele dayanarak oluşturulmuş ve faktör sayısı ve bu faktörler arası ilişkinin belli olduğu modellerin doğrulanması söz konusu olduğundan kültürler arası yapıların karşılaştırılmasında DFA'nın tercih edilmesi gerekmektedir.²¹ DFA'da test edilen modelin iyilik uyumunun belirlenmesinde farklı uyum indeksleri kullanılmaktadır. Bu çalışmada iyilik uyum indekslerinden ki-kare uyum testi, İyilik Uyum İndeksi (GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (AGFI), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA) değerleri temel alınmıştır. Bu çalışmada DFA için LISREL 8.8 ile üç faktörlü DFA yapılmıştır. Kline'in²² da önerdiği gibi, bu çalışmada DFA çözümlenmesinde, veriler 1-0 şeklinde puanlanan süreksiz veri olduğu için Asimptotik Kovaryans Matrisi ile ağırlıklı en küçük kareler yönteminden yararlanılmıştır.

Benzer olarak veriler 1, 0 şeklinde puanlanan süreksiz veri olduğu için Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinin güvenilirliğini belirlemek için Kuder Richardson (KR)-20 iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Alt faktörlerde yer alan maddelerin ölçtükleri özellik açısından bireyleri ayırt etmede ne kadar yeterli olduklarının belirlenmesi amacıyla madde-toplam puan korelasyonları için çift serili korelasyon katsayıları bulunmuştur.

BULGULAR

Çalışmada ilk olarak özgün ölçekte belirlenen üç gizil değişken (faktörler) i) kişisel hakların ihlali ve doğrudan istismar, ii) savunmasız olan yaşlının özellikleri, iii) potansiyel istismar durumunun belirlenmesi ve 15 gözlenen değişkenden (maddeler) oluşan model için birinci düzey DFA yapılmış ve uyum istatistikleri hesaplanmıştır. İlk analiz sonucunda değerler [$\chi^2=249.72$, $sd=87$, $p<0.001$), $RMSEA=0.063$, $RMR=0.212$, $CFI=0.93$, $GFI=0.973$, $AGFI=0.963$, $NFI=0.898$, $NNFI=0.916$] şeklindedir. Birinci düzey DFA

analizine göre potansiyel istismar durumunun belirlenmesi alt faktöre alınan 2. maddenin (Birisini desteklemek için yardım ediyor muşunuz?) t değerinin 0.05 düzeyinde anlamlı olmadığı, ayrıca standart çözümler için 2. maddenin hata varyans değerinin 0.90'ın üzerinde olduğu, bu maddenin faktör yük değerinin ise 0.30'un altında kaldığı bulunmuştur.

Buna göre birinci düzey DFA analiz sonuçları doğrultusunda modelde yer alan 2. madde çıkarılarak analizler yenilenmiştir. Analiz sonucunda elde edilen yeni değerler [$\chi^2=140.32$, $sd=74$, $p<0.001$), $RMSEA=0.0439$, $RMR=0.188$, $CFI=0.964$, $NFI=0.928$, $NNFI=0.956$, $GFI=0.983$, $AGFI=0.976$] olarak bulunmuştur (Tablo 1). Tablo 1'deki değerler, modelin bu şekli ile mükemmel uyum gösterdiğini açıklamaktadır. Doğrulanan modele ilişkin bağlantı diyagramı Şekil 1'de verilmiştir.

Güvenilirlik

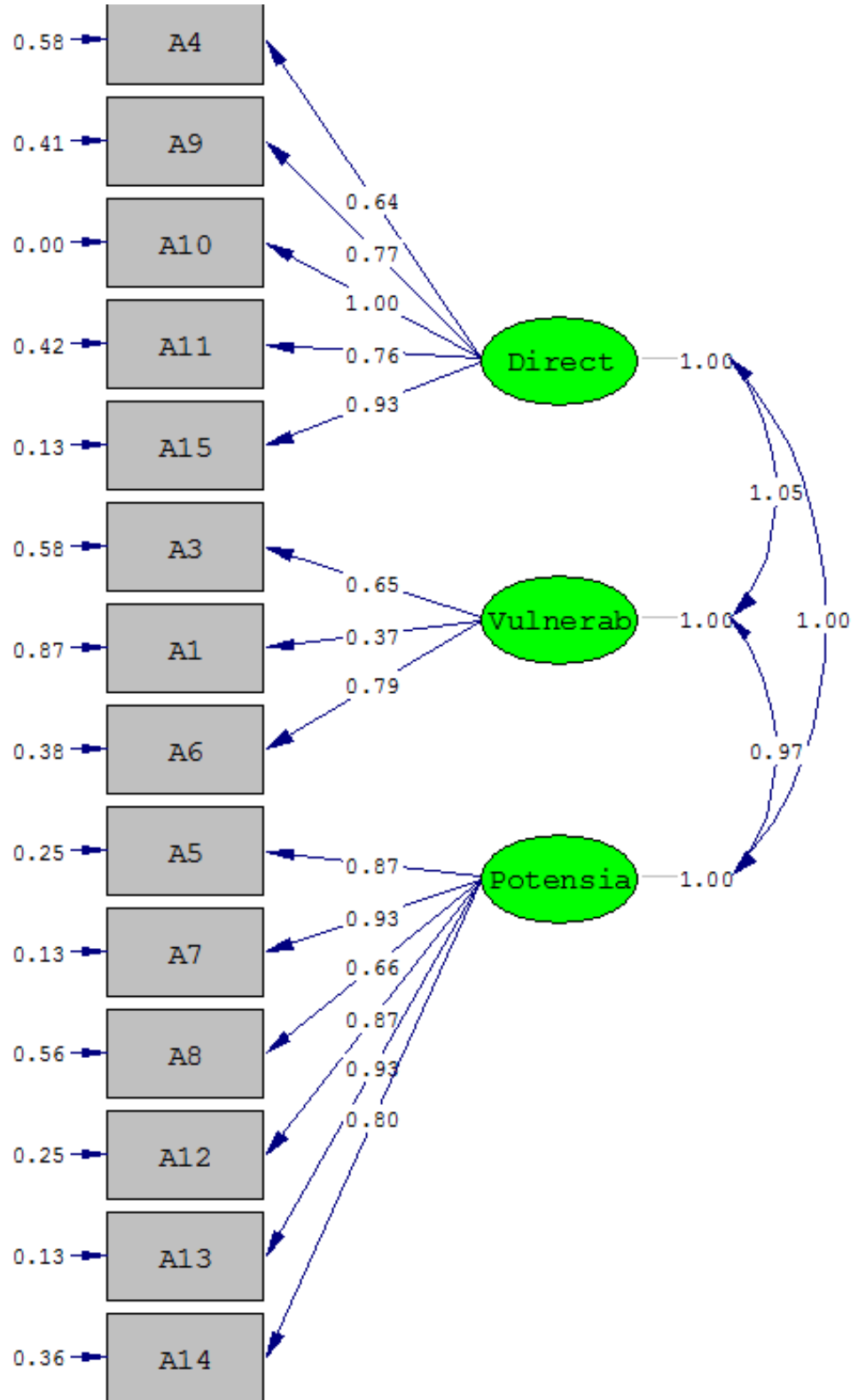
Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinde alt faktörlerin KR-20 iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları 0.32-0.74 arasında değişmektedir. Her maddenin kendi faktörü için madde toplam korelasyonları ise 0.30'un üstünde olup 0.34-0.77 arasında değişmektedir. Tüm ölçek için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı 0.814 olarak hesaplanmıştır (Tablo 2). Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinin tüm alt faktörleri arasındaki korelasyonlar 0.439-0.706 arasında değişmekte olup, istatistiksel olarak anlamlıdır (Tablo 3).

SONUÇ

Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testini oluşturan maddelerin yaşlı istismarını tanımlayıcı nitelikte olması, testin güvenilirliğinin ve geçerliliğinin yüksek olması, bu ölçeğin Türkiye'de yaşlı istismarının belirlenmede kullanılabileceğini göstermektedir. Hem klinik uygulamalarda, hem de psikososyal değerlendirmelerde

Tablo 2. DFA uyum indeksleri ve kabul sınırları

Uyum ölçüleri	Mükemmel uyum	Kabul edilebilir (iyi) uyum	Model değeri
χ^2/sd	$\chi^2/sd \leq 3$	$\chi^2/sd \leq 5$	140.32/74=1.89
RMSEA	≤ 0.05	$\leq 0.06, 0.07, 0.08$	0.044
GFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.983
CFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.964
NNFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.956
NFI	≥ 0.95	≥ 0.90	0.928

Chi-Square=140.32, df=74, P-value=0.00001, RMSEA=0.044

Şekil 1. Doğrulanana modele ait bağlantı diyagramı

Tablo 3. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi alt faktörlerine ait KR-20 değerleri

Faktörler Maddeler	Düzeltilen madde- toplam Faktör yükleri	kor.
Savunmasız olan yaşlının özellikleri		
1. Sizinle zaman geçiren, sizi alışverişe ya da doktora götüren birisi var mı?	0.37	0.75
3. Sık sık üzgün ya da yalnız mısınız?	0.65	0.62
6. Kendi ilaçlarınızı kendiniz alabiliyor musunuz, kendinize yetebiliyor musunuz?	0.79	0.56
Kişisel hakların ihlali ve doğrudan istismar		
4. Yaşamınız hakkında kararları kim verir? Örneğin, nasıl ve nerede <i>yaşamamız gerektiği gibi</i> .	0.64	0.54
9. Ailenizde birisi siz hasta olmadığınızı bildiğiniz halde size hasta olduğunuzu ve yatakta kalmanız gerektiğini söyler mi?	0.77	0.64
10. Sizi yapmak istemediğiniz şeyleri yapmaya zorlayan herhangi birisi var mı?	1.00	0.72
11. Herhangi birisi sizin izniniz olmadan size ait olan şeyleri alır mı?	0.76	0.59
15. Son zamanlarda size yakın herhangi birisi size kötülük yapmayı veya zarar vermeyi denedi mi?	0.93	0.55
Potansiyel istismar durumunun belirlenmesi		
5. Ailenizde herhangi birisinden rahatsızlık hissediyor musunuz?	0.87	0.65
7. Kimsenin sizi çevresinde istemediğini düşünüyor musunuz?	0.93	0.77
8. Ailenizde herhangi birisi fazla alkol içer mi?	0.66	0.47
12. Ailenizdeki insanların çoğuna güvenir misiniz?	0.87	0.71
13. Herhangi birisi size, sizin onlara rahatsızlık/zahmet verdiğinizi söylüyor mu?	0.93	0.76
14. Evde yeterli mahremiyete/gizliliğe sahip misiniz?	0.80	0.57
Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi KR-20		0.814

Tablo 4. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi faktörlerinin ortalama, standart sapma ve faktörler arası korelasyon değerleri

Faktörler	Ort.±SS	1	Korelasyonlar 2	3
Savunmasız olan yaşlının özellikleri (1)	0.823±0.86	-	0.439*	0.455*
Kişisel hakların ihlali ve doğrudan istismar (2)	0.587±0.98		-	0.706*
Potansiyel istismar durumunun belirlenmesi (3)	1.049±1.51			-
Toplam	2.460±2.83	0.699*	0.858*	0.918*

* $p < 0.01$

lerde yaşlı istismarını tanımlayıcı ölçme araçlarına gerek duyulmaktadır. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi Türkçe Formu bu gereksinmeyi karşılayacak geçerlilik ve güvenilirlik düzeyindedir. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinin Türkçe formunda özgün formunda olduğu gibi üç alt faktör ortaya çıkmıştır. Üç alt faktörde yer alan 15 maddeden biri Türkçe uyarlamada çıkmış, Türkçe formda 14 madde yer almıştır. Ölçeğin güvenilirliği 0.814 olarak belirlenmiştir. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinde artan puan yaşlı istismarı riskinin olduğunu göstermektedir. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi en iyi bilinen yaşlı istismarı ölçme araçlarından biri olmasına ve yaşlı istismarı tarama çalışmaları

rında kullanılmasına karşın, farklı dil ve kültürle uyarlama çalışmaları yapılmamıştır. Bu yönü ile de Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinin Türkçe uyarlama çalışması özgün niteliktedir.

Profesyoneller tarafından kullanılacak yaşlı istismarı testinin ve görüşme süresinin 10-15 dakikayı geçmemesi önerilmiştir. Bu anlamda Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testi profesyonellerden tarafından kullanılabilir olacak yaşlı istismarını tanımlayıcı anahtar boyutları içeren kısa ölçme araçlarından biridir. Yaşlı istismarı alanında çalışmak bazı zorlukları beraberinde getirmektedir.

Yaşlı istismarı aile içinde öğrenilmiş şiddet türle-
Anadolu Psikiyatri Derg 2016; 17(Ek.1):45-52

rinden biri olmasına rağmen, aile içinde yaşa naların yaşlılar ve yakınları tarafından gizlenmek istenmesi, söylenmesi durumunda yaşlının daha fazla istismara uğrayacağı korkusu, yaşlının yakınları tarafından uygulanan istismarı kabullememesi ve açıklamaktan utanması, olguların belirlenmesini ve verilerin elde edilmesini güçleştirmektedir. Bu araştırmada da veri toplarken katılımcı yaşlılara konu açıklandığında ilk tepkileri 'yaşlıya istismar, yaşlıya kötü davranma diye bir şey olmaz' şeklinde olmuştur. Diğer yandan yasal olarak istismar olgularının bildiril-

mesine ilişkin bilgi eksikliği, kurumlar arası eşgüdüm yetersizliği, bu alanda çalışan profesyonellerin istihdamındaki yetersizlik yaşlı istismarının saptanmasını zorlaştıran nedenlerdir. Yaşlı istismarı için klinik değerlendirmede olgu hakkında şüpheli durumu saptamak için bazen daha fazla bilgiye ve rapora gerek duyulabilecektir. Hwalek-Sengstock Yaşlı İstismarı Tarama Testinin ilk aşamada profesyoneller için yaşlı istismarını belirlemede tanımlayıcı ve kullanışlı bir araç olduğu belirtilmektedir.

KAYNAKLAR

1. Tataro T, Kuzmeskus E, Duckhorn E, Bivens L, Thomas C, Gertig J, et al. (Eds.). *The National Elder Abuse Incidence Study Final Report, National Center on Elder Abuse at the American Public Human Services Association, 1998, p.1-136.* Erişim:<http://www.aoa.dhhs.gov/abuse/report/default.htm>.
2. Burnight K, Mosqueda L. *Theoretical Model Development in Elder Mistreatment, U.S. Department of Justice, No: 234488, 2011, p.1-35.* <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/234488.pdf>
3. WHO. *The Toronto Declaration on the Global Prevention of Elder Abuse. Geneva, World Health Organization, University of Toronto, Ryerson University, INPEA, 2002, p.1-4.* http://www.who.int/ageing/publications/toronto_declaration/en/
4. Krug EG, Dahlberg LL, Mercy JA, Zwi AB, Lozano R, (Eds.). *World Report on Violence and Health, Geneva, World Health Organization, 2002, p.125-145.* http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/42495/1/9241545615_eng.pdf
5. Pillemer K, Finkelhor D. *The prevalence of elder abuse: Random sample survey. Gerontologist 1988; 28:51-57.*
6. Kurrle SE, Sadler P, Lockwood K, Cameron D. *Elder abuse: Prevalence, intervention, and outcomes in patients referred to four aged care assessment teams. Med J Aust 1997; 166:119-122.*
7. Comijs HC, Pot AM, Smit JH, Bouter LM, Jonker C. *Elder abuse in the community: Prevalence and consequences. J Am Geriatr Soc 1998; 46:885-888.*
8. Schofield MJ, Reynolds R, Mishra GD, Powers JR, Dobson AJ. *Screening for vulnerability to abuse among older women: Women's Health Australia study. J Appl Gerontol 2002; 2:24-39.*
9. Goodrich CS. *Results of a national survey of state protective services programs: Assessing risk and defining victim outcomes. J Elder Abuse Negl 1999; 9:69-86.*
10. Oh J, Kim HS, Martins D, Kim HA. *Study of elder abuse in Korea. Int J Nurs Stud 2006; 43:203-214.*
11. Keskinöğlü P, Giray H, Pıçakçıefe M, Bilgiç N, Uçku R. *Yaşlıda fiziksel, finansal örselenme ve ihmal edilme. Turk Geriatr Derg 2004; 7:57-61.*
12. Sanz R. *Older People and Human Rights: A Reference Guide For Professionals Working With Older People, United Kingdom, Age UK, 2011.*
13. Daly J. *Evidence-based practice guideline: Elder abuse prevention. J Gerontol Nurs 2011; 37:11-17.*
14. TÜİK. *İstatistiklerle yaşlılar 2014. TÜİK Haber Bülteni 18 Mart 2015.* www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri
15. Hwalek M, Sengstock M. *Assessing the probability of abuse of the elderly: Toward the development of a clinical screening instrument. J Appl Gerontol 1986; 5:153-173.*
16. Reis M, Nahmiash D, Schrier R. *The brief abuse screen for the elderly. The 22nd Annual Scientific and Educational Meeting of the Canadian Association on Gerontology (October 21-23rd 1993, Montreal, Quebec).*
17. Reis M, Nahmiash D. *Validation of the caregiver abuse screen (CASE). Can J Aging 1995; 14:45-60.*
18. Reis M, Nahmiash D. *Validation of the Indicators of Abuse (IOA) Screen. Gerontologist 1998; 38: 471-480.*
19. Fulmer T, Paveza G, Abraham I, Fairchild S. *Elder neglect assessment in the emergency department. J Emerg Nurs 2000; 26: 436-443.*
20. Neale AV, Hwalek MA, Scott RO, Sengstock MC, Stahl C. *Validation of the Hwalek-Sengstock Elder Abuse Screening Test. J Appl Gerontol 1991; 10:417-429.*
21. Watkins D. *The role of confirmatory factor analysis in cross-cultural research. Int J Psychol 1989; 24:685-701.*
22. Kline RB. *Principles and Practice of Structural Equation Modeling, New York, Guilford Press, 2005.*